

Piešťanský zjazd ako medzník na ceste HSL'S k totalite

Robert Arpáš, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra, rarpas@ukf.sk

ARPÁŠ, Robert. The Congress of Piestany as a milestone of Hlinka's Slovak People's Party on the road to totalitarianism HSL'S. Individual and Society, 2004, Vol. 7, No. 3.

In this article we propose overview of events that are related to development and gaining authority of HSL'S. At the beginning we focus on conditions that pertain to important changes in highest posts in Czechoslovak Republic. Very important change among others was that for the first time in history of Czechoslovak Republic the prime minister was Slovakian. In this article we focus on questions concerning joining the government and strengthen the position of folk party.

Hlinka's Slovak People's Party. Development. Czechoslovak Republic.

Koncom roku 1935 došlo k závažným zmenám na najvyšších mocenských postoch v ČSR. V spojitosti so zvolením Edvarda Beneša za československého prezidenta došlo i k výmene aj vo funkcii ministerského predsedu. Jana Malypetra nahradil Milan Hodža. Jeho nástup do funkcie znamenal určitý medzník vo vnútropolitickom vývoji republiky. Po prvýkrát v dejinách Československa sa stal predsedom vlády Slovák. Bol to neprehliadnuteľný signál i pre ľudovú stranu. Ľudáci s ním spájali veľké nádeje na skorý vstup svojej strany do vládnej koalície a od toho sa odvíjajúce presadenie ich požiadaviek. Očakávali, že so Slovákom ako hlavou vlády nájdu skôr spoločnú reč a dosiahnu tak uskutočnenie svojho dlhoročného programu - autonómie Slovenska.

Hodža od prvých chvíľ v novej funkcii začal intenzívne pracovať na splnení svojho ctižiadostivého cieľa na vnútropolitickom poli - vyriešení slovenského problému. Kľúčom k nemu mala byť dohoda s najsilnejšou slovenskou politickou stranou - Hlinkovými ľudákmi. Za vhodný spôsob, ako k nej dospieť, považoval účasť ľudovej strany vo vláde. Nebol však ochotný akceptovať dve principiálne požiadavky HSL'S, ktorými strana podmieňovala svoj súhlas s prístupom ku koalícii. S odvolaním sa na nebezpečie separatizmu, ktoré v sebe skrývali, odmietal i uznanie existencie samostatného slovenského národa, nieto ešte priznanie práva na zriadenie slovenského zákonodarného snemu.[1] Decentralizácia áno, autonómia nie, to bolo Hodžovo heslo.

Stanovisko, ktoré ministerský predseda zastával už počas rokovaní, ale nezapadalo do politických koncepcií HSL'S a nespĺňalo jej predstavy o spôsobe riešenia slovenského problému. Preto ľudácke stranícke špičky na margo rozhovorov s predsedom vlády skonštatovali, že „výsledok doterajších vyjednaní nie je dostatočnou zárukou pre trvalé a uspokojivé vyriešenie slovenského problému“, a preto nepovažovali dobu za zrelú na vstup strany do vlády.[2] Opatrné formulácie a mierny tón vyhlásenia, ktorý ostro kontrastoval so závermi z predchádzajúceho roku, dával tušiť, že ani v radoch ľudovej strany sa nezriekali nádeje na vzájomne prijateľnú dohodu. Nemali v úmysle, a ani to nebolo v ich záujme, zatvoriť si dvere k ďalším rozhovorom.

Kňazské krídlo, ktoré v tom čase nadobudlo v predsedníctve prevahu, bolo ochotné akceptovať pri presadzovaní programu strany metódu postupných krokov. Umožnila by im prezentovať sa konkrétnymi

výsledkami svojej politiky, ktoré dovtedy chýbali a súčasne by poskytla odôvodnenie vstupu do vlády členskej základni. „Umiernení“ sa totiž obávali, že zmena kurzu strany sa nepriaznivo odrazí na jej preferenciách. Skúsenosť z roku 1929 bola pre nich vážnym varovaním.

Ich zmýšľanie vyjadril podpredseda strany J. Tiso už 5. júla 1936 na politickej manifestácii HSLS v Topoľčiankach. Ako predstaviteľ umierneného krídla vyzdvihol štátotvornosť programu strany, jej kladný pomer k štátu a ochotu vstúpiť do vlády. K tomu však malo dôjsť iba za predpokladu splnenia ľudáckych podmienok. Pretože podľa jeho názoru vstupom „do vlády bez uspokojivého vyriešenia slovenského problému, neosožili by sme ani Slovensku a neprospeli by sme ani štátu... Záujem štátu vyžaduje riešenie radikálne a to je možné len zmenou terajšieho systému.“ Záver jeho reči znamenal potvrdenie zásadného stanoviska strany, ktoré malo byť platformou pre zamýšľané ďalšie kolo rokovania s koalíciou: „Do vlády vstúpime kedykoľvek, keď splnené budú požiadavky slovenského národa, ale nevstúpime nikdy len za ministerské kreslá, alebo osobné výhody jednotlivcov“.^[3]

O striktnom zotrúvaní na týchto pozíciách bolo možné v Tisovom prípade oprávnené pochybovať. Medzi predstaviteľmi ľudovej strany bol totiž považovaný za stúpenca pražskej politickej školy a obdivovateľa Beneša. V pražských kruhoch bol pokladaný za realistického politika, s ktorým je možné konštruktívne rokovať a dospieť k dohode, tak ako to bolo aj počas diskusie okolo prezidentskej voľby v decembri 1935. V oboch táboroch boli zároveň známe jeho ambície opäť zasadiť sa do ministerského kresla. Preto Hodža, ale aj Beneš predpokladali, že sa im znovu prostredníctvom jeho osoby podarí primäť HSLS ku obojstranne prijateľnému kompromisu a začleniť ju tak do vládnej koalície.

Otázkou vstupu ľudovej strany do vlády sa zaoberal jej zjazd, naplánovaný na 19. septembra do Piešťan. Ľudáci ho hodlali spojiť s manifestačným zhromaždením, ktoré sa v Piešťanoch malo konať 20. septembra. Význam zjazdu ešte podčiarkovala zhoršujúca sa medzinárodná situácia, ktorou ministerský predseda často argumentoval počas rozhovorov s HSLS. Aj v dôsledku toho narastal slovenský nacionalizmus živený ľudovou stranou, ktorá sa ho snažila využiť na zosilnenie svojich pozícií. Vyárendovanie si úlohy ochrankyne slovenských národných záujmov jej malo zabezpečiť rolu vodkyne slovenského národa, ktorá je jediná oprávnená hovoriť jeho menom. Napriek tomu, že sa jej zámery nepodarilo zatiaľ plne realizovať, pražský kabinet musel brať do úvahy pri prevádzaní svojej politiky na Slovensku jej silné postavenie. Preto mala vláda eminentný záujem na pozitívnom vyznení pripravovaného ľudáckeho zjazdu.

Termín konania ľudáckeho stranického podujatia sa prekrýval s pobytom prezidenta Beneša na Slovensku. Hlava štátu využila túto príležitosť a pozvala podpredsedu HSLS J. Tisa pár dní pred otvorením zjazdu do svojho letného sídla v Topoľčiankach. Počas rozhovoru Beneš informoval Tisa o pripravách k reorganizácii štátnej správy. Nemalo sa tu „síce hovoriť o „autonómii“, ale radšej o „decentralizácii“, čo je v podstate to isté. Pretože však „v českých zemiach má slovo „autonómia“ zľú povest, uskutoční sa to pod firmou „decentralizácie“. Skôr než k uvedeným zmenám dôjde, považoval by Beneš za vhodné, aby „VII. zjazd HSLS, ktorý sa má konať onedlho v Piešťanoch, vyznel „konštruktívne“. Vzhľadom na chúlolistivú „medzinárodnú situáciu je dôležité, aby cudzina nemala dojem, že my doma sme nejednotní.“^[4] Tiso s jeho vývodmi súhlasil a prisľúbil, že sa vynasnaží, aby chystaný zjazd dokázal politickú zrelosť HSLS a jej vedomie spoluzodpovednosti za osud štátu.

Dôležitým momentom nadchádzajúceho zjazdu, ktorý mohol naznačiť mnoho o budúcom smerovaní strany, mala byť voľba predsedu a výkonného výboru, ktorým vypršalo trojročné funkčné obdobie. „Umiernení“ vedení Tisom predpokladali, že atmosféra v strane je naklonená ich krídlu a očakávali, že sa to odrazí aj pri voľbe posilnením ich vplyvu vo vedení. Splnenie ich predstáv by im umožnilo ľahšie presadiť zmeny v straníckej politike, ktoré by znamenali oslabenie jej opozičného kurzu. Zámerom „aktivistov“ bolo uľahčiť komunikáciu ľudovej strany s vládou a cestou obojstranných kompromisov priviesť HSLS do koaličného tábora. Rezolúcia pripravovaná týmto ľudáckym krídlom mala byť ohlásením pripravenosti strany zasadiť sa k rokovaciemu stolu.

Opačné ciele sledovalo radikálne krídlo. Jeho vodcom boli Karol Sidor, z mladšej generácie stáli v popredí najmä tzv. nástupisti Ferdinand Ďurčanský a Alexander Mach. Pomenovanie získali od časopisu *Nástup*, ktorý vydávali od roku 1933. Pri svojom pôsobení sa opierali predovšetkým o mládež. Silné pozície mali medzi akademikmi. Stúpajúca popularita „radikálov“ zapadala do obecného trendu posilovania extrémne pravicových a totalitárnych politických hnutí, čoho reálnym obrazom boli vládne režimy v štátoch susediacich s Československom. Očarenie beckovským Poľskom a Hitlerovým Nemeckom v kombinácii s vypätým nacionalizmom posilňovali ich odpor voči ústrednej vláde. Na rozdiel od aktivistického krídla, ktoré sa formovalo najmä z predstaviteľov kléru v strane, odmietali akékoľvek ústupky vláde a dôsledne trvali na úplnom uskutočnení programu HSLS.

Prostredníctvom K. Sidora, ktorý bol oblúbencom A. Hlinku, mali „radikáli“ možnosť ovplyvňovať rozhodnutia predsedu strany. Starému pánovi imponovala ich mladícka energia a nekompromisné postoje. Vyvolávali v ňom spomienky na vlastnú búrlivú mladosť vyplnenú bojom proti maďarskej vrchnosti za práva slovenského ľudu. Preto sa počas stranických rokovaní často nechával strhnúť ich elánom k radikálnym prejavom. Nedostatočné zastúpenie vo vedúcich orgánoch strany tak mohli „radikáli“ účinne kompenzovať sympatiami, ktoré im prejavoval jej vodca. Pri tendenciách smerujúcich k presadeniu vodcovského princípu im to umožňovalo účinne zasahovať do politiky strany, ako sa to malo ukázať pri schvaľovaní zjazdovej rezolúcie. Napriek tomu ale ešte nemali dosť síl a skúseností s veľkou politikou, aby sa im podarilo získať opraty strany plne do svojich rúk. To im však nebránilo v tom, aby sa nesnažili získať do nich aspoň réžiu nadchádzajúceho zjazdu, čo sa im z veľkej časti podarilo. Veľká mediálna sledovanosť, radikálne pribojná rezolúcia, mohutná manifestácia - to všetko boli črty, ktoré dávali jasne tušiť, kde boli „radikáli“ po inšpirácii. Ale styky s nacionálnymi socialistami neboli pre ich skupinu ničím novým. Veď prvé kontakty nadviazal už v roku 1923 ich duchovný vodca Vojtech Tuka. A tak ani príliš neprekvapovala účasť ríšskeho novinára, dopisovateľa *Völkischer Beobachter*, Dr. Paula Ulmanna, údajne na priame pozvanie K. Sidora.[5]

VII. zjazd HSLŠ otvoril v sobotu 19. septembra o 9. 30 hod. v miestnosti kúpeľného divadla, kde sa mala odohrávať rozhodujúca časť stranického podujatia, senátor dr. Jozef Buday. Po krátkom prívete odovzdal, za mohutného potlesku prítomných, slovo predsedovi strany Andrejovi Hlinkovi. V úvodnom prejave zjazdu Hlinka „zdôraznil, že keď by nebolo ľudovej strany, nebolo by dnes ani slovenského národa. Jedine slovenská ľudová strana zastupuje záujmy Slovákov.“ Potom obrátil svoju pozornosť do minulosti a vyzdvihol stranu na úroveň veličín slovenských dejín, keď tvrdil, že „nechce nič viac, ako chceli Štúr, Hodža a Hurban, samobytnosť slovenského národa, slovenčinu do každej školy a každého úradu“. Preto neváhal zjazd ľudovej strany nazvať „pokračovaním memorandového sjazdu z r. 1861“. Táto historická paralela mala podčiarknuť významné postavenie HSLŠ na slovenskej politickej scéne a podporiť ľudákmi propagovanú tézu, podľa ktorej je ľudová strana jediná oprávnená hovoriť v mene slovenského národa. Odvolávaním sa na záujmy národa hájil aj stanovisko HSLŠ pri vyjednávaní o účasti v koalícii. Zopakoval nekompromisné zotrúvanie na splnení principiálnych požiadaviek programu strany - autonómie Slovenska - ako nevyhnutnej podmienke vstupu ľudovej strany do vládneho kabinetu. Ku konečnému vyriešeniu otázky štátoprávneho postavenia Slovenska v Československej republike v zmysle Pittsburskej dohody sa podľa jeho slov zaviazala strana národu sľubom a jeho splnenie je mu teraz dlžná.[6]

Napriek vplyvu, ktorý na predsedu ľudovej strany mladí radikáli získali, však zostával Hlinka verný svojim zásadám predprevrátového Slováka. Aj pri všetkých svojich ostrých vyhláseniach odmietal opustiť rámec československého štátu. A tak navzdory jeho rozhodným slovám sa aktivistickému krídlu podarilo presadiť zaslanie pozdravného telegramu prezidentovi republiky, ktorý sa práve vtedy nachádzal v Bratislave. V telegrame HSLŠ tlmočila Benešovi „hold slovenského národa s ubezpečením, že štát náš v dňoch práce i v dňoch obrany môže vždy počítať na nás“. V ďalšom texte vyjadrovala ľudová strana svoju snahu „do súladu uviesť štátnu ideu s ideou národno-slovenskou podľa i T.G.Masarykom zdôrazňovanej zásady, že štát je prostriedkom, národ však cieľom politického snaženia“.[7]

Po spoločnom otvorení sa ďalšie rokovania rozdelili do siedmich komisií. Zasadnutie najdôležitejšej z nich - politickej sa za predsedníctva A.Hlinku uskutočnilo opäť v priestoroch divadla. Po úvodnej zdravici sa ujal slova podpredseda J. Tiso. Plniac sľub daný prezidentovi, vyzdvihol kladný pomer HSLŠ k republike a i v otázke presadzovania programu strany zdôraznil jej zotrúvanie na platforme spoločného štátu.[8] Búrlivá debata, ktorá sa po Tisovom referáte rozvinula znervóznela Hlinku natoľko, že sa neovládol a dal sa strhnúť k ostrému prejavu. Jeho rozčúlenie bolo spôsobené predovšetkým požiadavkami niektorých delegátov zo západného Slovenska, ktorí „žiadali v mene svojich členov, aby strana opustila opozičnú líniu, vstúpila do vlády a zúčastnila sa pilne budovania štátu“.

Situáciu sa snažil zachrániť poslanec Štefan Onderčo. Spozorujúc predsedov mentálny stav vyhlásil, že „zjazd strany plne dôveruje vodcom a súhlasí s vedením strany“. Zároveň upozornil delegátov na prítomnosť zástupcov tlače z vládneho tábora, ktorí by mohli názory niektorých členov komisie tlmočiť ako stanovisko celej ľudovej strany a informovať verejnosť v tom zmysle, že „zástupcovia ľudu žiadajú vstup do vlády bez splnenia požiadavkov strany“. Takáto správa by prirodzene mohla otriasť dôverou voličov v jej zásadovosť pri obrane slovenských záujmov. Po Onderčovom vystúpení požadoval Hlinka, aby zjazd vyslovil verejný súhlas s politikou, ktorú uskutočňuje strana pod jeho vedením. Rozhorčene upozorňoval, že „vstúpiť do vlády bez splnenia aspoň tých minimálnych požiadavkov, znamenalo by, že môže povesiť kabát na klince, reverendu zhoďiť a ísť. Znamenalo by to, že ľudová strana a jej vedenie hazarduje s dôverou celého národa a nemá právo ho naďalej pred verejnosťou zastupovať.“ S jeho argumentmi zhromaždení súhlasili. Hlinka sa tak stal opäť pánom situácie a s týmto vedomím sa obrátil k prítomným zástupcom tlače. Vyzval ich, aby „dobro počúvali hlas ľudu, ktorý dôveruje vedeniu strany a

napísali to, lebo keď napíšu iné, budú prehlásení za cigánov“. Týmto spôsobom urobil Hlinka prietrz požiadavkám na vstup HSLS do vlády a zabránil aj ďalšej diskusii.

S pluralitnou výmenou názorov to celkove bolo na piešťanskom zjazde veľmi problematické. Presadením svojho stanoviska Hlinka dosiahol, že prítomní delegáti odhlasovali dôveru parlamentnému klubu ľudovej strany a poverili ho, aby aj naďalej pri rokovaníach s vládou o účasti v kabinete konal samostatne podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia.^[9]

Súčasne s rokovaním politickej komisie sa konalo v hoteli Royal zasadnutie hospodárskej komisie. Predseda mu poslanec Štefan Danihel. Hlavný referát bol zverený poslancovi dr. Štefanovi Polyákovi. Komisia prerokovala hospodárske otázky strany a zostavila memorandum pozostávajúce z 34 bodov. Šlo o akýsi hospodársky program ľudovej strany, ktorý mal slúžiť ako jeden z podkladov pri očakávaných rozhovoroch s vládou.^[10]

Účastníci zjazdu sa opäť stretli na spoločnom plenárnom zasadnutí, ktoré sa uskutočnilo o 17. hodine znovu v divadelnej sále. Ústredným bodom programu bola voľba nového stranického vedenia a prijímanie zjazdovej rezolúcie. Pokiaľ ešte v komisiách prebiehala živá diskusia, i keď opozičné názory boli prehlušené, na plenárnom zasadnutí neboli delegáti s postojmi nezhodujúcimi sa s predstavami vedenia vôbec pripustení ku slovu. Zjazd tak stratil akýkoľvek náznak demokratickosti. Jeho ďalší priebeh vystavil nie príliš lichotivú vizitku strane a zvýraznil autoritárske črty, ktoré kormidlovali HSLS smerom do vôd totalitarizmu. V tomto duchu sa uskutočnili i voľby nového vedenia, keďže starému vypršal trojročný mandát.

Voľbu predsedu strany uviedol senátor Buday, ktorý predsedal zjazdu, vyhlásením, že „pokiaľ Hlinka žije a vládne pracovať, je zbytočná každá voľba predsedu, lebo do vtedy bude strane dobre, pokiaľ v nej bude Hlinka“. Nasledujúci frenetický potlesk a spev piesne „Starý náš...“ mal prehlušiť akékoľvek pochybnosti o správnosti takéhoto postupu. Hlinka, ktorý sa s poďakovaním znovu ujal stranického predsedníctva, s uspokojením prehlásil, že „práve tak, ako má Taliansko Mussoliniho, Nemecko Hitlera, Slováci majú Hlinku“.^[11] Obsah reči zodpovedal Hlinkovej ambícii stať sa jediným uznávaným vodcom slovenského národa. To, že sa mu ju do konca života nepodarilo naplniť, ho neodradzovalo od toho, aby sám seba nepovažoval za najvhodnejšieho kandidáta pre túto pozíciu. Použitým prirovnaním súčasne predznamenal budúcu politickú líniu strany.

Podobným spôsobom prebiehala aj voľba výkonného výboru. Začal ju Hlinka prečítaním kandidátky. Keď skončil, požiadaval prítomných, aby ju prijal bez diskusie. Argumentoval tým, že zjazd už vyslovil dôveru jemu, parlamentnému klubu strany aj predsedníctvu, ktoré kandidačnú listinu výkonného výboru zostavovalo. Delegáti jeho žiadosť akceptovali a kandidátku jednohlasne a bez zmien schválili.^[12] Podobnú réžiu malo aj prijímanie zjazdovej rezolúcie. Pripravené boli dve alternatívy. Oficiálna, ktorú pripravilo predsedníctvo, vyjadrovala lojalitu strany československému štátu. Neoficiálnu verziu zostavili mladí radikáli - K. Sidor, J. Ďurčanský, A. Mach, A. Vašek a iní mladí akademici - „nástupisti“. Odmietali v nej „spoluprácu s medzinárodnými reprezentantmi materialistickej ideológie a židobolševickej anarchie“. Zároveň vyslovovali svoju pripravenosť vstúpiť „do spoločného protikomunistického frontu na strane tých národov, ktoré sú vedené kresťanskými zásadami“. Pretože ju predsedníctvo ľudovej strany nebolo ochotné ani len pripustiť do diskusie, prehovoril Sidor Hlinku, aby na zasadnutí pléna prečítal verziu radikálov a nie oficiálnu rezolúciu predsedníctva. Hlinka, očarený dynamikou a pribojnosťou nastupujúcej generácie ľudákov, mu vyhovel. Delegáti zjazdu, už pripravení schváliť všetko navrhnuté vedením strany, rezolúciu, v domnení, že ide o oficiálnu verziu predsedníctva, nadšeným potleskom schválili.^[13]

Umiernené krídlo tak utrpelo na zjazde porážku. Nesplnili sa jeho nádeje, ktoré doň vkladali. Nestal sa dôkazom pripravenosti strany na vstup do vlády. Naopak. Napriek tomu, že sa začiatok stranického podujatia odvíjal podľa predstáv Tisovej skupiny, čoho dôkazom bol aj text telegramu odoslaný predsedom HSLS prezidentovi republiky, jeho záver sa im nepodaril zvládnuť. Presadenie nástupistickej rezolúcie ako oficiálneho dokumentu strany a niektoré ďalšie momenty zo zjazdu, ako bola prítomnosť francúzskeho pravicového extrémistu Chiappeho a ríšskonemeckého novinára Ulmanna, spôsobili vo vládnom tábore vážne pochybnosti o budúcom vývoji v strane. Objavovali sa obavy z činnosti určitých „nezodpovedných živlov“, ktoré by mohli tak ako to predviedli na zjazde, presadiť svoje politické koncepcie a nasmerovať tak ľudovú stranu na cestu úzkej kooperácie s protištátnou opozíciou. Popri tradične opakovaných, ale v tom čase už prakticky neodôvodnených obvineniach z maďarónstva ľudákov, sa poukazovalo aj na podozrivé kontakty radikálov smerom do Ríše. Tieto obavy, aj keď mali svoje opodstatnenie, sa zatiaľ ešte nemali naplniť.

Zloženie predsedníctva a výkonného výboru strany, v ktorom mala prevahu Tisova prelátska skupina, neumožňovalo radikálnemu krídlu výraznejším a trvalejším spôsobom ovplyvniť politiku strany v zmysle svojich predstáv. Jedinú možnosť ako sa mohli presadiť voči konzervatívne ladenému vedeniu videli v priamom nátlaku nižších zložiek strany a voličov. K tomuto účelu boli najvhodnejšie veľké stranícke podujatia, ako bolo to piešťanské. Túto príležitosť aj naplno využili. Zároveň tým nepriamo prispeli k potláčaniu vnútrostraníckej demokracie v HSLS, keď vedenie v obavách z opozičných hlasov voči svojej politike sa vydalo cestou potláčania vnútrostraníckej diskusie a presadzovania jednotného názoru záväzného pre všetkých jej členov.

Sústredenie moci v rukách úzkej skupiny straníckych špičiek so sebou prinášalo ďalšie komplikácie. Tou najväčšou bolo rozhodujúce slovo predsedu strany. O Hlinkovi bolo známe, že bol ľahko ovplyvniteľný a ješitný. Ten kto dokázal brknúť na správnu strunu, mal otvorenú cestu do okruhu vyvolených. Týmto spôsobom bolo možné získať prístup ku spolurozhodovaniu o politickej línii strany. Hlinka si asi uvedomoval svoje obmedzenia vyplývajúce z jeho nedostatočného vzdelania a preto preberal názory svojich obľúbencov. Rozhodujúcu úlohu v tomto procese nemalo ich kritické zhodnotenie, ale miera dôvery, ktorú daná osoba v tom čase u predsedu strany požívala. O tom do akých problémov sa takto mohol dostať, sa Hlinka presvedčil už počas Tukovej aféry. Napriek tomu sa nepoučil a umožnil tak „radikálom“, aby prostredníctvom Sidora zásadným spôsobom zasiahli do priebehu piešťanského zjazdu.

Priebehu zjazdu zodpovedala aj následná manifestácia, ktorá sa uskutočnila na nasledujúci deň. Začala sa o deviatej hodine sprievodom, v strede ktorého sa v koči, obklopenom „jánošíkovou gardou kubranskou“ viezol A. Hlinka s J. Tisom. Za kočiarom sa zoradili poslanci, senátori a členovia krajinského zastupiteľstva za ľudovú stranu spolu s členmi výkonného výboru a delegátmi zjazdu. Všeslovenský význam podujatia mal byť zvýraznený účasťou delegácie viedenských Slovákov vedenou Jozefom Janotkom. Manifestujúci vykrikovali osvedčené ľudácke heslá, nápisy na asfalte „Horthy, Hitler, Hlinka, to je jedna linka“ zostali nepovšimnuté. Úrady ich považovali za provokáciu zo strany komunistov.^[14]

Po polnej omši celebrovanej A. Hlinkom a kázni kanonika Š. Onderča sa krátko predpoludním začala politická časť manifestačného zhromaždenia. Na hlavnú tribúnu sa popri ľudáckej straníckej špičke usadili aj miestni funkcionári. Zhromaždenie, tak ako zjazd, otvoril senátor J. Buday. Vo svojom prejave operoval údajnou znalosťou potrieb a túžob slovenského národa. Podľa ľudáckeho chápania jeho cieľov „suverénny a nerozborne jednotný národ slovenský... chce prevziať vládu nad svojimi vecmi do vlastných rúk“. S vlastnou samosprávou, ktorú tento výrok naznačoval, by skutočne súhlasila drvivá väčšina obyvateľov Slovenska. Iné by to však bolo v prípade pojmu „nerozborne jednotného slovenského národa“. Ako si túto jednotu predstavovala ľudová strana objasňovali nasledujúce Budayove slová: „Chceme, aby všetci Slováci, ktorí ešte trčia v českých a maďarských stranách, postavili sa pod Hlinkov prápor...“ Vychádzali zo snáh ľudovej strany uzurpovať si oprávnenie jedinej právoplatnej zástupkyne slovenských záujmov.

S takým zglajšaltovaním politického života na Slovensku ako ho propagoval Buday ale ostatné politické strany prirodzene nemohli súhlasiť. Túto skutočnosť si ľudáci veľmi dobre uvedomovali. Preto Hlinka, ktorý sa postavil k mikrofónu po Budayovi, aby poukázal na oprávnenosť snáh HSLS, obrátil sa k účastníkom manifestácie ako k zástupcom národa a vyzval ich na schválenie politickej línii strany. Zástup mu odpovedal jednomyselným súhlasom, rovnako ako neskôr po prečítaní zjazdovej rezolúcie. Na jej text nadviazal vo svojej reči jeden z jej tvorcov K. Sidor. Kritizoval v nej bratislavské uznesenie Malej Dohody, ktoré si kládlo za cieľ prehĺbiť spoluprácu so ZSSR. „Chytili sme sovietskych bolševikov“, konštatoval Sidor, „a títo sa k nám tak priťahujú, že je to až nezdravé. Najväčším umením v zahraničnej politike je spojiť záujem štátu so záujmom všeobecným. Všeobecný záujem káže, aby sa bolševizmus v Európe nešíril“. Preto v duchu svojej polonofilskej orientácie navrhoval zmenu československej zahraničnej politiky smerom k úzkej kooperácii so susednými štátmi, najmä so silne katolíckym Poľskom. Ono malo byť vhodnou slovanskou alternatívou voči ateistickému „prvému štátu robotníkov a roľníkov“. Veril v úprimný záujem poľských oficiálnych kruhov o takýto vývoj, a preto odmietal akékoľvek hlasy, ktoré ho spochybňovali.^[15] Manifestácia bola ukončená spevom piesní „Hej Slováci“ a „Kto za pravdu horí“. Po ich odoznení sa niekoľkotisícový dav (podľa úradných odhadov 10 000, Slováč písal o 30 000 účastníkoch) rozišiel.

Piešťanský zjazd bol výrazne ovplyvnený politickým vývojom v susedných štátoch. Na ich príklade „radikáli“ dokazovali, že jedine totalitný systém založený na vodcovskom princípe je schopný obstáť v čase nastávajúcich ťažkých skúšok. Demokratický systém považovali za prežitý a neschopný ponúknuť riešenie hromadiacich sa dobových problémov. Svoje presvedčenie vyjadrili v rezolúcii, ktorá sa nakoniec stala oficiálnym zjazdovým dokumentom. Bola síce prijatá napriek odporu predsedníctva ľudovej strany, nemožno však povedať, že by nekorespondovala s prevládajúcim názorovým prúdom v strane. Jej text

neobsahoval nič, s čím by sa väčšina jej odporcov z „umierneného“ tábora nestotožňovala. Rozdiel bol iba v taktike. Tisova skupina presadzovala evolúciu, netúžila robiť revolúciu, o čo sa usilovali „nástupisti“. Súboj o podobu zjazdovej rezolúcie tak bol najmä bojom o ovládnutie strany. Napriek piešťanskej porážke si ale „umiernení“ svoje stranícke pozície uhájili.

[1] Sidor, K.: Slovenská politika na pôde pražského snemu II. Bratislava, 1943, s.168 an.

[2] Národní Shromáždění Republiky československé ve druhém desetiletí (1928 - 1938), s. 243.

[3] Slovák XVIII/153, s.1, 8. júla 1936.

[4] Vnuk, F.: Mať svoj štát znamená život. Bratislava, 1991, s. 131; por. Čulen, K.: Po Svätoplukovi druhá naša hlava. Partizánske, 1992, s. 151.

[5] SNA, KÚ, k.135, č. j. 67564.

[6] SNA, KÚ, k. 135, č. j. 55104.

[7] Slovák XVIII/216, s. 2, 20. september 1936.

[8] Čulen, K.: c. d., s. 151 an.

[9] SNA, KÚ, k. 135, č. j. 55104.

[10] Tamže.

[11] SNA, KÚ, k. 135, č. j. 55757.

[12] Tamže.

[13] Vnuk c. d., s.132 an.; por. Hoensch, J. K.: Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik. Köln-Graz, 1965, s. 34.

[14] SNA, KÚ, k.135, č. j. 55104.

[15] Slovák XVIII/217, s.2, 22. september 1936.